

Sygn. akt V CSK 635/14

POSTANOWIENIE

Dnia 6 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z wniosku A. G., Ł. G. oraz małoletnich: M. G. i P. G. reprezentowanych przez przedstawicielkę ustawową Jo. G.

przy uczestnictwie [...]

o zmianę postępowania o stwierdzenie spadku po Z. B.,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 6 sierpnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawców: A. G. oraz małoletnich: M. G. i P. G.

reprezentowanych przez przedstawicielkę ustawową Jo. G. od postanowienia Sądu Okręgowego w Ś.

z dnia 5 czerwca 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną oraz wnioski uczestników postępowania B. M., A. M. i J. G. o zasądzenie od wnioskodawców kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 8 października 2013 r. Sąd Rejonowy w K. zmienił postanowienie tego Sądu z dnia 22 lutego 2010 r. w ten sposób, że stwierdził nabycie spadku po Z. B., zmarłej 14 stycznia 1994 r., na podstawie testamentu notarialnego z dnia 2 lutego 1993 r. na rzecz syna F. B. i wnuka J. G. po $\frac{1}{2}$ części.

Podstawę postanowienia stanowiły następujące ustalenia faktyczne.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 22 lutego 2010 r. Sąd Rejonowy w K. stwierdził, że spadek po Z. B. nabyły na podstawie ustawy dzieci: A. P., B. M. i F. B. po $\frac{1}{3}$ części. W sprawie tej, w której nie brali udziału obecni wnioskodawcy - dzieci J. G., spadkobierczyni B. M. złożyła zapewnienie, że spadkodawczyni nie pozostawiła testamentu. Wbrew zapewnieniu, spadkodawczyni pozostawiła testament notarialny z dnia 2 lutego 1993 r. powołując w nim do spadku po połowie J. G. i F. B., który zmarł 7 marca 2004 r.

Rozważając powyższe ustalenia Sąd Rejonowy wskazał, że po dokonaniu otwarcia i ogłoszenia testamentu należało zmienić postanowienie z dnia 22 lutego 2010 r., albowiem osoby, które uzyskały stwierdzenie nabycia spadku po Z. B. na podstawie ustawy nie są jej spadkobiercami. Stwierdził, że nie doszło do skutecznego odwołania przez spadkodawczynię testamentu z dnia 2 lutego 1993 r. Według twierdzeń uczestników, spadkodawczyni działając w zamiarze odwołania testamentu i odsunięcia od dziedziczenia wnuka J. G. zniszczyła przez podarcie i spalenie wszystkie posiadane wypisy aktu notarialnego zawierającego jej testament. W ocenie Sądu Rejonowego zniszczenie wypisów testamentu nie spowodowało jednak skutku w postaci odwołania zawartego w nim rozrządzenia testamentowego, gdyż nadal istnieje oryginał testamentu złożony przez notariusza do sądu spadku, na podstawie którego wydaje się dalsze wypisy równoznaczne z oryginałem. Spadkodawczyni nie odebrała od notariusza oryginału testamentu, nie sporządziła nowego testamentu, np. własnoręcznego, nie złożyła oświadczenia o odwołaniu testamentu.

Zaskarżonym obecnie postanowieniem z dnia 5 czerwca 2014 r, Sąd Okręgowy na skutek apelacji uczestników postępowania J. G. i A. M. oraz B. M. zmienił postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 8 października 2013 r. przez oddalenie wniosku o zmianę postanowienia z dnia 22 lutego 2010 r.

Po uzupełnieniu postępowania dowodowego Sąd Okręgowy ustalił, że spadkodawczyni w październiku 1993 r., w zamiarze odwołania testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego w dniu 2 lutego 1993 r., podarła i spaliła w obecności świadków znajdujące się w jej posiadaniu wypisy tego aktu. Spadkodawczyni była skonfliktowana z żoną wnuka J. G. – Jo. i domagała się by wnuk rozstał się z nią. J. G. nie dostosował się jednak do danej spadkodawczyni obietnicy i nadal utrzymywał kontakt z żoną, zaś Jo.G. chwaliła się, że po śmierci spadkodawczyni i tak jej majątek trafi do niej. Spowodowało to, że spadkodawczyni czuła się oszukana przez wnuka i podjęła decyzję o zniszczeniu wypisów testamentu by odsunąć go od dziedziczenia, a w konsekwencji także uniemożliwić dysponowania majątkiem spadkowym przez skonfliktowaną z nią Jo. G.

W ocenie prawnej przytoczonych ustaleń przyjął, odmiennie niż Sąd Rejonowy, że doszło do skutecznego odwołania testamentu przez zniszczenie przez spadkodawczynię wypisów aktu notarialnego zawierającego jej ostatnią wolę. Spadkodawczyni nie mogła dysponować oryginałem tego aktu, jednakże wypisy aktu będące w jej posiadaniu miały moc prawną oryginału (art. 109 ustawy z dnia 13 lutego 1991 r. - prawo o notariacie, jedn. tekst Dz. U. z 2014 r., poz. 164 ze zm. - dalej jako „pr. not.”). Tym samym nie podzielił poglądu, że odwołanie testamentu przez jego zniszczenie (art. 946 k.c.) ma zastosowanie jedynie do testamentu własnoręcznego.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżyli skargą kasacyjną wnioskodawcy - małoletni M. G. i P. G. oraz A. G. zarzucając w ramach podstawy naruszenie prawa materialnego błędną wykładnię art. 943 i 946 k.c. oraz art. 95 i art.109 pr. not. wyrażającą się w uznaniu, że zniszczenie przez spadkodawczynię wypisu testamentu notarialnego można uznać za odwołanie testamentu, w sytuacji gdy możliwe było wydanie dowolnej ilości jego wypisów, a spadkodawczyni nie złożyła odpowiedniego oświadczenia o odwołaniu testamentu przed notariuszem. Nadto zarzucili naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, czy sąd uznał za udowodnione zniszczenie wszystkich wypisów testamentu.

Wnosili o uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania lub jego uchylenie i oddalenie obu apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie zachodzi zarzucane przez skarżących naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. Zaniechanie odniesienia się w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia do kwestii, czy w okolicznościach sprawy doszło do zniszczenia wszystkich wypisów testamentu, nie stanowi bowiem w świetle przedstawionych motywów rozstrzygnięcia jego braku, lecz jest logiczną konsekwencją przyjętego przez Sąd Okręgowy poglądu, że skutek odwołania testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego wywołuje zniszczenie wypisów tego aktu będących w posiadaniu spadkodawcy niezależnie od ich liczby funkcjonującej w obrocie. Czytelne i jednoznaczne stanowisko Sądu w tym zakresie może być natomiast kwestionowane - co też czynią skarżący - w ramach materialnoprawnej podstawy skargi w ramach zarzutów błędnej wykładni art. 943 i 946 k.c.

Przepis art. 946 k.c. przewiduje różne sposoby odwołania testamentu. Można tego dokonać w sposób wyraźny przez sporządzenie nowego testamentu, w którym spadkodawca zamieszcza oświadczenie o odwołaniu poprzedniego testamentu (testamentów), albo w sposób dorozumiany przez sporządzenie nowego testamentu, który jednak nie zawiera oświadczenia o odwołaniu poprzedniego, natomiast zawiera rozrządzenie sprzeczne z poprzednim (art. 947 k.c.). Dorozumiane odwołanie testamentu może nastąpić również w ten sposób, że testator działając z zamiarem jego odwołania, podejmie określone działania w stosunku do dokumentu zawierającego jego rozrządzenie spadkowe, polegające na zniszczeniu testamentu lub pozbawieniu go cech, od których zależy jego ważność, albo dokona w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień. Zniszczenie testamentu może nastąpić w szczególności przez jego podarcie i spalenie. Czynności te, które mogą być podjęte przez spadkodawcę osobiście lub przez osobę działającą na jego polecenie, zawsze jednak muszą wskazywać w sposób jednoznaczny na wolę odwołania testamentu.

Treść art. 946 k.c. wskazuje, że odwołanie testamentu przez podjęcie czynności przeciwko testamentowi możliwe jest w stosunku do dokumentu zawierającego testament. Wyłącza to możliwość podjęcia takich działań w stosunku do testamentów szczególnych, których treść nie została stwierdzona dokumentem.

Ten sposób odwołania testamentu dotyczy przede wszystkim testamentu własnoręcznego. Wątpliwość może budzić natomiast - co w nawiązaniu do poglądów wypowiedzianych w doktrynie podnoszą skarżący, zarzucając błąd przyjętej przez Sąd Okręgowy wykładni art. 946 k.c. - jak ocenić sytuację, gdy przedmiotem określonego w tym przepisie działania spadkodawcy, który nie dysponuje oryginałem aktu notarialnego zawierającego jego testament, jest jego wypis. Rozstrzygając tę kwestię trafnie wskazał Sąd Okręgowy, że zgodnie z art. 109 pr. not. wypis testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego ma moc oryginału (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1972 r., I CR 403/72, OSNC 1973, nr 3, poz. 49). Można zatem przyjąć, że odwołanie testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego może nastąpić przez świadome zniszczenie przez spadkodawcę wypisu aktu notarialnego zawierającego testament. Za takim poglądem przemawia brak w treści art. 946 k.c. ograniczeń wskazanego w nim sposobu odwołania testamentu do określonych jedynie form testamentu. Przedstawiona wykładnia realizuje przy tym kluczową na gruncie prawa spadkowego zasadę swobody testowania obejmującą także odwołanie testamentu, nakazującą taką wykładnię przepisów, która w maksymalnym stopniu pozwoli spełnić wolę spadkodawcy (art. 948 § 1 k.c.).

Przedmiotem, do którego odnosi się oświadczenie o odwołaniu testamentu jest czynność prawna zawierająca rozrządzenie spadkowe, a nie dokument, w którym jest ono zapisane. Oświadczenie to uzewnętrznia się jedynie przez skierowanie działań spadkodawcy o których jest mowa w art. 946 k.c. do dokumentu zawierającego testament. Do wyrażenia woli odwołania testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego przez podjęcie działań opisanych w art. 946 k.c. nie jest więc konieczne skierowanie ich w stosunku do wszystkich wypisów tego aktu, z których każdy ma moc oryginał dokumentu, wystarczy ich podjęcie w stosunku do co najmniej jednego wypisu.

W tym stanie rzeczy wniesiona skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw, co skutkowało jej oddaleniem na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Z uwagi na brak podstaw do odstąpienia od zasady określonej w art. 520 § 1 k.p.c. oddaleniu podlegał wniosek skarżących o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.